

Mellékletek:

Ifjabb martonfalvi Bács Károly (1849-1903) színész, rendező életútjának dabasi vonatkozásai

1849 októberében nehéz időköt élt hazánk, hiszen Haynau vérengzése köztudottan ekkor ért a tetőfokára. Tömeges kivégzések, halál és gyász – könnyben úszott Magyarország. Ebben az apokaliptikus miliőben azonban új, nagyra hivatott életek is indultak.

Jó példa erre ifjú Bács Károly, aki a református anyakönyv tanúsága szerint 1849. október 29 - én született Alsódabason, és már másnap, 1849. október 30-án meg is keresztelték.

Édesapja idősebb martonfalvi Bács Károly (1810 körül? – Buda, 1872. október 12.) vándorszínész, színingazgató a lexikonokban jegyzett életpályát futott be, azonban a szócikkek meglehetősen szűkösek családi életének adatai tekintetében.

Édesanyja Vármosi Julianna, akiről a jelenlegi ismeretek szerint jószerével csak azt a keveset lehet tudni, amit az alsódabasi reformátusok anyakönyve rögzít (vagyis a nevét).

A keresztszülők feladatát a szertartásban - nagy valószínűséggel a helyzet adta alkalmi felkérés alapján - Merelka (valószínűleg Metelka) Ferenc és Répászky Julianna látta el. Metelka Ferenc (1814-1885) nevét, dabasi patikatörténeti szerepét jól ismerjük, míg Répászky Julianna dr. Répászky Endre orvos családjának tagja lehetett.

Sajnos a bejegyzésből nem derül ki a szertartást végző lelkész neve, melynek az ad jelentőséget, hogy az 1831-től Alsódabason szolgálatot teljesítő és a forradalmi kormány mellett kiálló Szappanos Sándor 1849 nyarának végén a megtorlástól tartva elmenekült és bujdosni kényszerült. Ugyanakkor utódja, Tóth Ferenc nagykőrösi segédlelkész 1850 tavaszán töltötte be a megüresedett papi hivatalt. A gyülekezet történetét megörökítő kiadványban leírtak alapján minden bizonnyal a szomszédos Gyón község református lelkésze, Bujdosó Mihály tiszteletes segíthette ki ebben az esetben is az alsódabasi gyülekezetet.

A vándorszínész család a gyermek és az édesanya felerősödése után elhagyta Alsódabast. Az édesapa már 1840-től színingazgatóként is működött vándortársulatokban. Számos települést megjárta, több helyre ő vitt először magyar nyelvű színházat. Kis létszámú (3-14 fő) társulata mellett gyakran helyi műkedvelőket léptetett fel, akik közül többen lettek színészek, esetenként még társulatvezetők is.

A gyermek Bács Károlyt az édesapja a nagyenyedi kollégiumban helyezte el, majd 1863-ban kivette onnan. Gyermekszínészként a régi aradi színházban kardalósként lépett először színpadra apja társulatánál.

Működési helyei az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet adatbázisa alapján:

id. Bács Károly társ. 1863

Hubay Gusztáv 1863

Gerő Jakab, Nagy Mihály 1864

Arad 1865

Nyiri György 1868

Győrffy Antal 1869-72

Bercsényi Béla 1872

Völgyi György, Károlyi Lajos 1873

Némethyné 1874

Szabó Antal 1875

Székesfehérvár 1876-78

Gerőfy Andor 1878
Lászy Vilmos 1879
Nagykanizsa, Pécs 1880
Mosonyi Károly 1881-83
Jakab Lajos 1883
Mándoky Béla 1884
Báródy Károly, Saághy Zsigmond 1885
Krecsányi Ignác 1887
Mosonyi Károly 1888
Aradi Gerő 1889-91
Bátosi Endre 1891
Leszkay András 1891-1902

Hogy ezekkel a társulatokkal járt-e újólga Alsódabason, azt ugyan kizárni nem lehet, de jelenleg semmilyen ismert bizonyíték nincs rá. Elsőrangú jellemszínészként ismerték, és rendezett is. 30 éven át, 1903. június 10-i nyugdíjazásáig az Országos Színészegyesület, a Színészkongresszus központi igazgató-tanácsának vidéki rendes tagja volt. 1903. augusztus 29-i, korai halálához öngyilkossága vezetett, melyet Aradon, gyógyíthatatlan betegsége miatt követett el.

Feleségei a Magyar Színművészeti Lexikon szócikke szerint: 1: Molnár Gizella színésznő; 2: Kiss-Maár Júlia (1848-1908) primadonna (korábban a tragikus sorsú Petőfi Zoltán szerelme). Fontosabb szerepei a szakirodalmi adatok szerint: Stomfay Ákos (Csiky Gergely: A Stomfay család); Bakaj András (Csepregy F.: A sárga csikó); Lecourtand (Dumanoir: Bouquillon); Don Lope de Figueroa (Calderón: A zalameai bíró); De Chelles gróf (Feuillet: A sphinx); Mócsing Fábián (Berczik Á.: A protekció).

Ifj. Bács Károly számon tartott alakja a magyar színművészetnek és egyike a településünkhöz születésével kötődő jeles személyiségeknek. Bár pályája vándorszínészként az ország más tájain teljesedett ki, így is színesíti helytörténetünket és értéktári védelmet érdemel.

Bibliográfia

- Fővárosi Lapok: Az első magyar színigazgató emléke. 1888. szeptember 10. p. 1833.
Fővárosi Lapok: Jubiláló színész. 1888. december 27. p. 2625.
Sopron: Nyugdíjazott színészek. 1903. június 14. p. 6.
Pesti Napló: Egy színész öngyilkossága. 1903. augusztus 27. p. 10.
Pécsi Napló: Öngyilkos színész. 1903. augusztus 28. p. 4.
Magyar Polgár: Egy veterán színész halála. 1903. augusztus 31. p. 7.
Szabadság: Az öngyilkos színész halála. 1903. szeptember 1. p. 4.
Schöpflin Aladár (szerk.): Magyar Színművészeti Lexikon 1. Aágh Endre – Faust. Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete, Budapest, 1929. p. 87.
Czagányi László: A Dabasi Református Egyházközség története tulajdon iratai tükrében. Dabas, 1993. p. 40, 41, 47, 127.
Székely György (főszerk.): Magyar Színházművészeti Lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994. pp. 39-40.
[https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1cs_K%C3%A1roly_\(sz%C3%ADnm%C5%B1v%C3%A9sz,_1849%E2%80%931903\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1cs_K%C3%A1roly_(sz%C3%ADnm%C5%B1v%C3%A9sz,_1849%E2%80%931903))
[https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1cs_K%C3%A1roly_\(sz%C3%ADnm%C5%B1v%C3%A9sz,_%3F%E2%80%931872\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1cs_K%C3%A1roly_(sz%C3%ADnm%C5%B1v%C3%A9sz,_%3F%E2%80%931872))
<https://resolver.szhaztortenet.hu/person/OSZMI189>

Összeállította: Valentyik Ferenc